

Program cezhraničnej spolupráce
Maďarská republika-Slovenská republika
2007-2013

Budujeme partnerstvá

Európska únia

Európsky fond regionálneho rozvoja

Koordinované cezhraničné činnosti ochrany prírody pozdĺž maďarsko-slovenského úseku Dunaja
HUSK/1101/2.2.1/0133

56

Skalné stepi Burdy

Sopečné pohorie Burda je plošne najmenším geomorfologickým celkom na Slovensku. Nachádza sa na juhozápadnom Slovensku, na hraniciach s Maďarskom. Na našom území hraničí s Podunajskou pahorkatinou na západe (podcelok Ipeľská pahorkatina). Južnú hranicu tvorí koryto Dunaja, ktorý sa prerezáva cez Vyšehradskú bránu a oddeľuje Burdu od maďarského pohoria Pilis, východnú hranicu tvorí koryto rieky Ipeľ, ktorý oddeľuje Burdu od maďarského pohoria Börzsöny. Severozápadnú časť pohoria ohraničuje Bajtavská brána, ktorá delí Burdu od Ipeľskej pahorkatiny, časti Zalabský chrbát. Maximálna dĺžka pohoria je 7,5 km, maximálna šírka len 3,5 km. Najvyšším vrchom pohoria je Burdov (387,7 m n. m.) v centrálnej časti. Relatívne výškové rozdiely dosahujú 180 až 310 m.

Pohorie Burda bolo vytvorené vulkanickou činnosťou v trefohorách a jeho stavebným materiálom sú prevažne andezitové tufy a brekcie. Vulkanická činnosť sa odohrávala vo vodnom prostredí, pričom centrá vulkanizmu sa nachádzali v susedných pohoriach Börzsöny a Pilis. Geologické podložie je tvorené andezitovými pyroklastikami (vulkanické brekcie, zlepenca a pieskovce) zo skupiny neogénnych až kvartérnych vulkanitov, miestami je prekryté sprašmi. Na území vystupujú na povrch tri výraznejšie extruzívne dómy (lávové kopy). Juhovýchodná časť pri sútoku Dunaja s Ipeľom je tvorená ílovcami, pieskami, pieskovcami, štrkami a zlepenkami z obdobia spodného miocénu.

Výsledkom mrazového zvetrávania v kvartéri boli v pohorí vytvorené strmé skalné steny (najmä na južných svahoch pohoria), kužeľovité formy a rozsadliny, na úpäti ktorých sa nahromadili kamenné moria a iné sutinové polohy zvetralín. Po okrajoch pohoria ležia krátke výmoľové doliny a rokľe vyerodované periodickými vodnými tokmi. Teplé a suché biotopy vytvorené v dôsledku trvalej erózie kamenného a skalnatého reliéfu ponúkajú biedne podmienky pre život a sú preto obývané len veľmi odolnými druhmi. Tieto spoločenstvá – počnúc pionierskou vegetáciou holých skál a končiac nezapojenými lesmi kríčovitých foriem stromov – spolu tvoria mozaiku biotopov skalných stepí, svahových stepí a nízkych krovinných porastov. Na týchto historicky dlho pretrvávajúcich a človekom v podstate nerušených, resp. veľmi málo ovplyvnených územiach sa zachovalo množstvo reliktných druhov. Ochránársky význam územia je preto obrovský.

poniklec veľkokvetý
(*Pulsatilla grandis*)

kostrava padalmátska
(*Festuca pseudodalmatica*)

kurička chlpatá kričkovitá
(*Minuartia hirsuta* subsp. *frutescens*)

dub plstnatý
(*Quercus pubescens*)

Typickými druhmi nízkych krovinných porastov rastúcich na andezitoch a andezitových tufoch sú dub plstnatý (*Quercus pubescens*) a jaseň mannový (*Fraxinus ornus*). Sprievodnými druhmi býva nevädza Triumfettova tuhá (*Cyanus triumfettii* subsp. *strictus*), rebríček jemnolistý (*Achillea crithmifolia*) a jasenec biely (*Dictamnus albus*). Klimatické pomery a ponuka potravy v krovinných porastoch umožňuje jeho osídlenie bohatou faunou. Spomínaný dub plstnatý a jaseň mannový majú obzvlášť veľa špecializovaných konzumentov, najmä radov z motýľov a chrobákov. Krovinné porasty sú tiež obľúbeným miestom výskytu teplomilných plazov, pretože okrem vhodných úkrytov im ponúkajú aj teplo potrebné pre ich pohyb. Najtypickejšími plazmi tohto biotopu sú jašterica múrová (*Podarcis muralis*) a užovka hladká (*Coronella austriaca*).

Xerothermné svahy pohoria sú porastené úzkolistými trsnatými trávami, kavyľom a kostravami. Na svahových stepiach kavyľom chlpatým (*Stipa dasyphylla*), kavyľom tenkolistým (*Stipa tirsia*) a kostravou valeskou (*Festuca valesiaca*) – podobné formácie sa vytvorili aj v opustených viniciach horskej periferie, kde nachádzajú miestami útočisko aj druhy chránené medzinárodnými dohovormi, napr. hadinec červený (*Echium russicum*) a poniklec veľkokvetý (*Pulsatilla grandis*). Mnoho reliktných druhov žije aj na silikátových stepiach skalnatých svahov a vo formáciách s vedúcimi druhmi ako kostrava padalmátska (*Festuca pseudodalmatica*) a lipnica panónska (*Poa pannonica*). Zaznamenávame bodový výskyt kuričky chlpatéj kričkovitej (*Minuartia hirsuta* subsp. *frutescens*) a horčičníka škardolistého (*Erysimum crepidifolium*). Slezinník severný (*Asplenium septentrionale*) je častým obyvateľom skalných puklín, kým vudsia skalná (*Woodsia ilvensis*) je ich ozajstnou raritou. Špecifickými habitatmi regiónu sú krovinnobylinné formácie tavoľníka prostredného (*Spiraea media*) na skalnatých substrátoch.

Diverzitu fauny skalnatých biotopov zvyšujú predovšetkým motýle – ich larvy sa živia koreňmi tráv – akoníky viazané svojou termoreguláciou na holý substrát a skalný reliéf. Skalostepné spoločenstvá bylinožravých bzdôch, menších fúzačov a pavúkov obývajúcich rastliny alebo pôdny substrát sú tiež druhovo bohaté. Typickým skalným druhom je napr. stepník červený (*Eresus cinnaberinus*). Ochranný najvýznamnejším druhom skalnej stepi je zriedkavá a skryto žijúca krátkonôžka (*Ablepharus kitaibelii fitzingeri*).

Na území pohoria sa nachádzajú dve národné prírodné rezervácie: Kováčovské kopce - juh a Kováčovské kopce - sever. Kováčovské kopce - juh (predtým Burdov) – NPR vyhlásená v roku 1966 na výmere 364,14 ha. Súčasťou je andezitová pahorkatina s najbohatšou teplomilnou biocenózou na Slovensku. Teplomilné dúbavové lesy sa striedajú s lesostepou a enklávami skalnej stepi. Rastie tu mnoho vzácných rastlinných druhov panónskej flóry, ktoré sa vyskytujú iba tu, resp. tu majú najsevernejšiu hranicu rozšírenia na našom území (napr. ibiš taurský). Rovnako vzácné je aj xerothermné živočíšne spoločenstvo. Zachovali sa zaujímavé bralnaté útvary, skalné steny, veže, okno. Kováčovské kopce - sever (predtým Leliensky les) – NPR vyhlásená v roku 1966 na ploche 198,74 ha. Andezitové podložie je pokryté sprašovými nánosmi rôznej mocnosti, na svahoch a dnách úžľabín sú mohutné sprašové pokrovy. Na tejto lokalite sa vyskytuje buk v najnižších polohách Slovenska (buková dúbava vo výške 140 m n.m.).

Územím pohoria vedú tri značené turistické trasy. Červená značka sa z obce Kamenica nad Hronom ťahá južnými svahmi NPR Kováčovské kopce - juh k železničnej zastávke Kováčov. Najdlhší, modrým značený chodník vychádza z osady Kováčov, vedie okrajom obce Chľaba cez Veľkú dolinu a popod Kráľovu horu (373,5 m n. m.), napokon sa pripája k červenej značke. Žltý turistický chodník je krátkou spojkou od železničnej zastávky Kováčov do rekreačnej osady Kováčov. Možnosti ubytovania poskytuje rekreačné stredisko Kováčov a podnikové chaty v oblasti železničnej stanice Kamenica nad Hronom. Jedinou chatou vo vnútri pohoria je chata Ipeľ, prístupná po asfaltovej ceste z obce Bajtava.